

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ВАРАВА ОЛЕНА БОРИСІВНА

УДК 378.6:614.253.5 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ
У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Мельничук Ірина Миколаївна,
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ
України, завідувач кафедри педагогіки вищої
школи та суспільних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Біда Олена Анатоліївна,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца
Ракоці II, завідувач кафедри педагогіки і
психології;

кандидат педагогічних наук
Демянчук Михайло Ростиславович,
Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська
медична академія» Рівненської обласної ради,
доцент кафедри медико-профілактичних
дисциплін.

Захист відбудеться «20» вересня 2019 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgpa.km.ua.

Автореферат розісланий «19» серпня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування медичної галузі, упровадження сучасних медичних технологій, обладнання, засобів догляду за пацієнтами спрямовується на підвищення якості медичного обслуговування, що стало першочерговим завданням лікувального закладу й посилило увагу до проблеми вдосконалення сестринської допомоги. Динамізм сучасних перетворень у системі охорони здоров'я зумовлює потребу в медсестринських кадрах, здатних аналізувати мінливі соціально-економічні тенденції, приймати та реалізовувати нестандартні рішення в сестринському процесі, усувати стереотипний підхід до проблемних ситуацій різнопрофільної професійної діяльності, готових до постійного розвитку й адаптації до перманентно мінливих умов, що передбачає визначення професійної мобільності як однієї з ключових характеристик медсестринської діяльності. Саме тому підготовка майбутніх бакалаврів сестринської справи (далі – БСС), готових гнучко реагувати на зміни в системі охорони здоров'я, є важливою проблемою сучасної медсестринської освіти.

Стратегічний вектор диверсифікації професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи визначений Концепцією розвитку вищої медичної освіти (2008 р.), Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), Проектом Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 років (2014 р.), Програмою розвитку медсестринства України (2005 р.), наказами Міністерства охорони здоров'я України «Про введення в дію складових галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста галузей знань «Медицина» та «Фармація»» (2011 р.) та «Про затвердження Положення про особливості організації форм здобуття загальної середньої освіти в закладах охорони здоров'я» (2018 р.), у яких окреслено напрям на зміну цілей медсестринської освіти з опанування професійними знаннями та вміннями на особистісно-професійний розвиток; забезпечення її випереджувального характеру, в основі якого є ідея професійного розвитку, що забезпечує формування професійної мобільності майбутніх БСС і готовності до засвоєння інноваційних і перспективних технологій підготовки майбутніх медичних сестер.

Наукове осмислення проблем, пов'язаних з професійною мобільністю, зумовлює необхідність виявлення закономірностей функціонування досліджуваного явища, а також визначення механізмів і засобів його формування. Вітчизняними та зарубіжними науковцями проаналізовано походження та семантичні модифікації професійної мобільності відповідно до рівня розгляду і сфери наукового застосування (В. Андрущенко, Ю. Калиновський, М. Стахів, В. Тернопільська, І. Шпекторенко, В. Сантос (W. Santos), Г. Вільям (H. William) та ін.); створено моделі та системи формування професійної мобільності (І. Герасимова, Н. Грицькова, С. Оксамитна, Р. Пріма, Л. Сушенцева, Дж. Келлі (G. Kelly) та ін.), виявлено та проаналізовано чинники, які впливають на формування мобільності як особистісної якості (В. Бикова, Н. Брижак, Л. Пилецька, Ю. Сачук, Л. Теремінко, С. Дубар (C. Dubar) та ін.); представлено

формування професійної мобільності майбутніх фахівців як умови успішності фахової реалізації в межах сучасних соціальних відносин (Л. Вороновська, Л. Горюнова, Т. Прохоренко, Н. Сургунд, Д. Бентон (D. Benton) та ін.); розглянуто стратегічні орієнтири формування професійної мобільності (Н. Головня, Ю. Клименко, Т. Фугелова, І. Хом'юк, Т. Родес (T. Rhodes) та ін.); здійснено аналіз мобільності в світлі основоположних документів освітньої політики України (М. Гордієнко, О. Кокун, О. Коваленко, О. Цись та ін.); окреслено доміанти формування якостей професійної мобільності фахівців (І. Ващенко, В. Гринько, Н. Коробко, М. Шмир, Дж. Кляйн (J. Klein) та ін.). Окреслені аспекти наукових досліджень виявляють універсальні характеристики професійної мобільності, однак не забезпечують достатньої підстави для організації освітнього процесу, зорієнтованого на підготовку професійно мобільних бакалаврів сестринської справи.

Оскільки професійна мобільність майбутніх медсестер-бакалаврів є результатом їхньої підготовки, відтак проаналізовано проблему реформування медсестринської освіти (Л. Акуліна, М. Банчук, С. Гордійчук, І. Махновська, Н. Новосолова, М. Шегедин та ін.) та сучасні вимоги до медсестер як фахівців охорони здоров'я (О. Алексеєва, О. Біда, І. Булах, М. Демянчук, В. Коваленко, О. Маркович, О. Семенов, З. Шарлович та ін.); висвітлено інноваційні орієнтири та специфіку фахової підготовки в медичних коледжах (О. Андрійчук, О. Жерновникова, С. Краснова, Н. Лісна-Міський, В. Марценюк, С. Усенко та ін.); визначено дидактичні основи моделювання освітнього середовища закладів медичного профілю (Л. Артемчук, Л. Груша, Т. Кир'ян, Л. Романишина, І. Харащук, С. Ястремська та ін.) з метою формування професійної компетентності (О. Антонова, Л. Білик, Л. Борисюк, Л. Кайдалова, Т. Кравцова, С. Левківська, І. Радзівська та ін.), фахової спрямованості бакалаврів сестринської справи (Н. Дужич, М. Данюк, Т. Закусилова, І. Кахно, І. Мельничук, О. Неловкіна-Берналь, С. Тихолаз та ін.) та готовності до медсестринської діяльності (О. Любінська, Т. Павлюк, С. Поплавська, О. Солодовник, К. Соцький, Ф. Тьяденс (F. Tjadens) та ін.). Наукові висновки є основою для формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи.

Порівняльний аналіз теорії і практики підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи та потреба держави і суспільства в їхній професійній мобільності уможливили виявлення таких *суперечностей* між:

- потребою суспільства в бакалаврах сестринської справи, здатних до різнобічної медсестринської діяльності, та нестачею кваліфікованих кадрів сестринської справи, готових до різнопрофільної роботи за фахом;

- необхідністю вдосконалення медсестринської освіти відповідно до сучасних реформацій у галузі охорони здоров'я, що розширює сферу професійної діяльності медичної сестри, та недостатньою науково-теоретичною, методичною і технологічною розробленістю проблеми формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи з визначенням оптимальних педагогічних умов та розробкою відповідної структурно-функціональної моделі;

– сукупністю сучасних наукових знань, які дають змогу розглядати розвиток професійної мобільності студентів медичних закладів освіти з суб'єкт-суб'єктних позицій як процес формування готовності до професійного самопроекування, саморозвитку і самореалізації, та недостатнім методичним забезпеченням медсестринської освіти для формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці.

Ураховуючи актуальність вдосконалення професійної підготовки студентів медичних коледжів в сучасних умовах реформування галузі охорони здоров'я, наукову розробленість різних аспектів підготовки майбутніх фахівців сестринської справи, наявність окреслених суперечностей, потребу поглибленого дослідження проблеми професійної мобільності майбутніх медичних сестер, визначено тему дисертації **«Формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з тематичним планом наукових досліджень «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (державний реєстраційний номер 0910U222009).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 25.02.2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 29.03.2016 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості педагогічних умов і результативності структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні взаємопов'язані завдання дослідження:

1. Конкретизувати наукове розуміння професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи та визначити потенціал фахової підготовки у формуванні їхньої готовності до професійної мобільності.

2. Розглянути зміст поняття «професійна мобільність» та обґрунтувати зміст структурних компонентів готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи, розробити критерії, показники і рівні її сформованості.

3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови та розробити структурно-функціональну модель формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці.

4. Експериментально перевірити дієвість педагогічних умов і результативність структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх бакалаврів сестринської справи в медичних закладах освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та структурно-функціональна модель формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використовувалися такі взаємодоповнювальні **методи дослідження**: *теоретичні*: сутнісно-логічний контент-аналіз наукової, методичної літератури, нормативних документів, навчально-планової документації, порівняння та узагальнення позицій науковців, моделювання структури основних понять і процесів у межах предмета дослідження, акумулювання педагогічного досвіду з проблеми дослідження, які використовувалися в комплексному вивченні наукових поглядів з проблеми формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи; *емпіричні* – педагогічне спостереження, діагностування (анкетування, бесіди, аналіз продуктів діяльності студентів, опитування, метод експертних оцінок) – для встановлення рівня професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, підсумковий – для перевірки дієвості визначених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці; *статистичні методи опрацювання результатів дослідження* (реєстрація, ранжування, шкалювання, аналіз та обробка статистичних даних з використанням статистичного графічного пакета EXCEL, критерій Фішера) – для визначення достовірності результатів педагогічного експерименту шляхом встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– уперше *визначено* і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці: спрямованість змісту фахової підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи на усвідомлення шляхів власної професійної самореалізації; використання методів професійно спрямованого навчання у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи; трансформація виробничої практики майбутніх бакалаврів сестринської справи з опорою на технології самонавчання і самовиховання; орієнтація освітнього процесу на становлення особистості, здатної до самовизначення, саморозвитку та фахової самореалізації;

розроблено структурно-функціональну модель формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці, яка представлена взаємозв'язком таких блоків: цільового (аналіз освітньої ситуації та постановка мети дослідження), змістово-методологічного (підбір провідних наукових підходів, закономірностей і принципів побудови змісту медсестринської освіти), процесуально-діяльнісного (методи, форми та педагогічні умови організації освітнього процесу), рефлексивно-оцінного (моніторинг результативності підготовки до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи). Авторська модель забезпечує цілісність, безперервність і

варіативність формування всіх компонентів готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи;

– *удосконалено* поняття «професійна мобільність майбутніх бакалаврів сестринської справи» як складної, багатокомпонентної, універсальної властивості особистості, яка відображає сукупність взаємопов'язаних інтелектуально-психічних характеристик, що сприяють реалізації професійної динаміки; професійно значущі якості, знання, вміння, навички як основу-ресурс професійної мобільності; продуктивні світоглядні установки й адаптивно-регулятивні здібності, які дають змогу здійснювати внутрішні модифікації в процесі вбудовування в систему охорони здоров'я; «готовність до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи» як індивідуальну характеристику, що дає змогу студентам у динамічно мінливих умовах навчально-професійної діяльності або ситуаціях невизначеності на основі наявних медсестринських знань і вмінь, вибору найефективніших методів і засобів організувати швидке й якісне виконання навчально-професійних завдань шляхом організації міжпрофесійної взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу. Структура готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Подальшого розвитку набули теоретичні основи організації фахової підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в медичних закладах освіти, наукові уявлення щодо сутності понять «професійна мобільність» та «готовність до професійної мобільності» у змісті медсестринської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці практико-зорієнтованої програми формування готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці, розробці рекомендацій щодо методичного забезпечення фахової підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи із застосуванням технології імітаційного та рольового моделювання для формування впевненості та готовності до самостійної медсестринської діяльності, методів вирішення професійно значущих ситуацій-кейсів, методу Гренхольма, прийомів розгортання професійних перспектив, навчання на межі хаосу, аналізу життєвих стратегій; підготовці методичних рекомендацій для викладачів щодо організації навчання і виховання професійно мобільних майбутніх бакалаврів сестринської справи під час вивчення дисциплін «Медсестринство в сімейній медицині», «Громадське здоров'я та громадське медсестринство», «Медсестринські теорії та процес», «Менеджмент та лідерство в медсестринстві», для усвідомлення студентами мотивів учинків, вибору професійного шляху, конструювання себе, привласнення наявних цінностей медичної діяльності, правил поведінки, методів, форм організації медсестринської діяльності; розроблено діагностичний інструментарій щодо визначення рівня сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів медичної освіти і в системі підвищення кваліфікації медичного персоналу для розробки і реалізації програм з

профілактики «негативної» професійної мобільності, яка спричинює хаос на ринку праці та дестабілізацію в економічній і соціальній системі країни.

Результати дослідження **впроваджено** в практику підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи Черкаської медичної академії (довідка про впровадження № 326 від 04.02.2019 р.), Вищого навчального комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини ім. Андрея Крупинського» (довідка про впровадження № 01-35/703 від 07.02.2019 р.), Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д. К. Заболотного (довідка про впровадження № 50 від 08.02.2019 р.), Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України (довідка про впровадження № 03/1029 від 11.02.2019 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у статті [10] розкрито методики оволодіння навичками та вміннями майбутніми медсестрами діагностики основних захворювань внутрішніх органів; у статті [11] окреслено інформаційні технології як інноваційний інструмент медсестринської діяльності; у статті [12] проаналізовано компетенції з паліативної допомоги як складової професійної компетентності медичних сестер.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації презентувалися, обговорювалися та одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration» (Leipzig, 2018), «Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології» (Київ, 2018), «Трансформаційні процеси в освіті та медицині: вітчизняний та зарубіжний контекст» (Тернопіль, 2018), семінар-тренінг І-ТЕСН «Принципи та інноваційні методи ефективного викладання в безперервній медичній освіті» (Київ, 2018); *всеукраїнські* – «Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи» (Житомир, 2012, 2018), тренінг «Проектування електронних освітніх ресурсів та підручників нового покоління у контексті оновлення професійної освіти» (Київ, 2018); *регіональних* – «Актуальні питання сімейної медицини» (Житомир, 2010), «Компетентнісний підхід у гуманітарній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі» (Тернопіль, 2018), «Принципи та ефективні методи викладання в підготовці молодших медичних і фармацевтичних фахівців» (Київ, 2018). «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2019).

Матеріали та результати дослідження обговорювалися й були схвалені у Вищому навчальному закладі «Київський медичний коледж ім. П. І. Гаврося», на методологічних семінарах кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України (2015–2019 рр.), кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Хмельницького національного університету (2016–2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 21 науковій публікації автора (18 – одноосібні), з яких 8 відображають основні наукові результати

дисертації (зокрема, 4 публікації у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 12 – апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (288 найменувань, з них 40 – іноземною мовою), додатків (10 на 25 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 187 сторінках. Роботу ілюстровано 10 таблицями та 16 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної теми, вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано гіпотезу дослідження; висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; розкрито особистий внесок в опублікованій у співавторстві праці; подано відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; вказано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці» – розглянуто професійну мобільність як міжнаукове поняття; фахову підготовку – як середовище формування готовності до професійної мобільності майбутніх БСС, обґрунтовано сучасні наукові підходи до формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці.

Проблема підготовки майбутніх БСС професійної мобільності зумовлена прийняттям та реалізацією низки державних нормативно-правових документів (Проект Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 років (2014 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепція розвитку вищої медичної освіти (2008 р.) та ін.), які постулюють якісно нову підготовку медсестер-бакалаврів. Формування професійної мобільності майбутніх БСС є однією з провідних цілей фахової підготовки. Теоретичний аналіз наукових праць (В. Андрущенко, О. Горай, Л. Горюнова, О. Кокун, Т. Кравцова, Л. Пилецька, Р. Пріма, М. Філоненко, В. Сантос (W. Santos), Г. Вільям (H. William) та ін.) вказує на те, що швидкі темпи розвитку сучасного суспільства, його мінливість і динамізм зумовлюють необхідність організовувати підготовку майбутніх медичних працівників з «подвійним випередженням». Основними цілями фахової підготовки студентів медичних закладів освіти все частіше є сформованість у них таких професійних якостей, які визначаються не лише вузькопрофесійними компетенціями, а й виявом моральності, рівнем інтелектуального розвитку, професійної мобільності, що зумовлює перехід від парадигми планування кар'єри до парадигми управління кар'єрою і професійним розвитком.

На основі дослідження проблеми фахової підготовки майбутніх БСС в медичних закладах освіти встановлено, що поняття професійної мобільності тісно

пов'язане з професійною компетентністю (О. Цись, М. Шмир, Б. Лейт (B. Leite), компетенціями (В. Гринько, І. Хом'юк, Д. Бентон (D. Benton), конкурентоздатністю (Н. Латуша, Л. Сушенцева, І. Шпекторенко) та ін. Проведений багатоаспектний аналіз праць, пов'язаних з питаннями формування і розвитку мобільності (соціальної (С. Оксамитна, П. Сорокін), психологічної (Ю. Калиновський, М. Стахів), академічної (В. Андрущенко, А. Циганаш), професійної (Л. Горюнова, Н. Сургунд, Т. Прохоренко) та ін.), засвідчив дуальність категорії «*професійна мобільність*», яка характеризується наявністю у фахівця сукупності особистісних якостей і професійних компетенцій та виявляється лише в дії. На основі науково-практичних досліджень уточнено поняття «*професійна мобільність майбутніх БСС*» як здатність особистості швидко й якісно освоювати суміжні види професійної діяльності, готовність до ефективної адаптації в сучасній системі охорони здоров'я, вміння приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня власного професіоналізму. Професійна мобільність може виявлятися лише в реальній роботі медичної сестри за фахом. Відтак у процесі фахової підготовки майбутніх БСС у студентів формується *готовність до професійної мобільності* – інтегральна якість особистості, що забезпечує оптимальний стиль діяльності на основі професійного самовизначення і професійної самореалізації в конкретних соціально-економічних умовах сучасної системи охорони здоров'я згідно з вимогами до виконання конкретних професійних функцій у різнопрофільній діяльності медичної сестри. Формування готовності до професійної мобільності майбутніх БСС ґрунтується на спеціально організованій педагогічній взаємодії викладачів і студентів та спрямовується на набуття первинного досвіду професійно-мобільної поведінки у вирішенні практичних квазіпрофесійних та навчально-виробничих завдань як основи формування професійної мобільності для майбутньої роботи за фахом.

У контексті досліджуваної проблеми встановлено, що для становлення майбутніх БСС як мобільних фахівців необхідним є забезпечення у межах фахової підготовки: спрямованості на формування ключових компетенцій і фундаментальних медико-біологічних знань як основи освоєння нових сфер медсестринської діяльності; формування цілісного образу світу і професії в ній, що дозволить майбутнім БСС з легкістю долати психологічні бар'єри, які виникають за необхідності освоєння інновацій в медсестринстві або в кар'єрному зростанні; розвиток синергетичного сприйняття світу для формування вмінь приймати рішення і діяти в ситуаціях невизначеності та непередбачуваності; створення умов для творчого самовираження майбутніх БСС у квазіпрофесійній діяльності (виконання творчих проектів, участь у навчально-ділових іграх, волонтерська діяльність тощо); створення на заняттях ситуації успіху як стимулятора, який спонукає майбутніх БСС до подальшої активності в навчально-професійній діяльності.

Методологічною основою організації освітнього процесу, спрямованого на формування професійної мобільності майбутніх БСС визначено такі наукові підходи: *компетентнісний* (орієнтація освітнього процесу на перспективу,

прогностичну спрямованість, забезпечуючи становлення майбутніх БСС, готових діяти мобільно та відповідально); *аксіологічний* (ціннісне наповнення змісту медсестринської освіти); *акмеологічний* (формування інтересу майбутніх БСС до підвищення професійного рівня і творчого ставлення до медсестринської діяльності); *особистісно зорієнтований* (спрямований на створення умов для повноцінного розвитку з урахуванням психологічних, вікових особливостей, професійних інтересів, індивідуальних можливостей і потреб кожного студента); *синергетичний* (перехід від традиційної форми управління процесом засвоєння знань і вмінь, заснованої на жорсткій регламентації дій студентів, до самоорганізації, відкритості освітнього процесу з подальшим переходом до самонавчання); *діяльнісний* (розгляд навчання в медичному закладі освіти як передумови адаптації майбутніх БСС до мінливих умов різнопрофільної медсестринської діяльності в системі охорони здоров'я).

У другому розділі – «Обґрунтування педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці» – уточнено структуру готовності до професійної мобільності майбутніх БСС; визначено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці.

На основі цілеспрямованого теоретичного аналізу наукових досліджень (В. Бикова, Л. Вороновська, Н. Головня, Т. Гордеева, Л. Сушенцева, С. Тихолаз, С. Дубар (С. Dubar), Дж. Келлі (G. Kelly), Д. Лісайте (D. Lisaitè) та ін.) визначено функціонально інтегровану сукупність універсальних компонентів професійної мобільності, актуальних для будь-якої сфери діяльності, яка охоплює операційний ресурс (професійно значущі якості, знання, навички та вміння) і механізми реалізації, засновані на світоглядних позиціях (пов'язаних із комплексом психологічних установок на розвиток, оптимізацію, підвищення ефективності і продуктивну міжособистісну взаємодію) та адаптивно-регулятивних параметрах (які дають змогу долати дискомфорт новизни й успішно вбудовуватися в модифіковані структури професійної діяльності).

На основі аналізу специфіки медсестринської діяльності визначено структуру готовності до професійної мобільності майбутніх БСС, яка охоплює мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Урахування універсальних характеристик професійної мобільності, аналіз досвіду фахової підготовки майбутніх БСС та основних вимог до фахівців медсестринства дозволили визначити критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-комунікативний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та відповідні їм показники, на основі яких визначено рівні готовності до професійної мобільності майбутніх БСС (свідомо-діяльнісний, активно-діяльнісний, активно-пошуковий, пасивно-репродуктивний).

Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці: спрямованість змісту фахової підготовки майбутніх БСС на усвідомлення шляхів власної професійної самореалізації; використання методів професійно спрямованого навчання у

фаховій підготовці майбутніх БСС; трансформація виробничої практики майбутніх БСС з опорою на технології самонавчання і самовиховання; орієнтація освітнього процесу на становлення особистості, здатної до самовизначення, саморозвитку та фахової самореалізації.

Представлена в дослідженні структурно-функціональна модель (рис. 1), спроектована з урахуванням соціального замовлення суспільства, на основі компетентнісного, аксіологічного, особистісно зорієнтованого, акмеологічного, синергетичного та діяльнісного підходів. Модель охоплює *цільовий* (визначення мети); *змістово-методологічний* (відображає взаємозв'язок і взаємодію завдань і наукових підходів дослідження, закономірностей і принципів підготовки майбутніх БСС); *процесуально-діяльнісний* (визначає методичне забезпечення процесу відбору та трансформації змісту медсестринської освіти з метою формування готовності до професійної мобільності майбутніх БСС; ґрунтується на визначених педагогічних умовах, які реалізуються на основі практико зорієнтованої програми формування готовності до професійної мобільності майбутніх БСС, процесуальних етапах (мотиваційний, проблемно-пошуковий, адаптаційно-розвивальний, рефлексивно-корекційний) та методичному забезпеченні їхньої апробації (на основі інтеграції інноваційних методів, засобів, прийомів, форм навчання); *рефлексивно-оцінний* (забезпечує оцінку всіх компонентів готовності до професійної мобільності майбутніх БСС на основі визначених критеріальних показників та рівнів її сформованості).

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка дієвості педагогічних умов і результативності структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці» – визначено етапи проведення дослідно-експериментальної роботи та представлено її результати.

Дослідно-експериментальна робота проводилася в період 2015–2019 рр. у Вінницькому медичному коледжі ім. акад. Д. К. Заболотного, Черкаській медичній академії, Вищому навчальному комунальному закладі Львівської обласної ради «Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини ім. Андрея Крупинського» та Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України у три етапи: підготовки до експерименту (пошуково-аналітичний), дослідно-експериментального (констатувальний та формувальний етапи) та аналізу отриманих результатів (підсумковий етап).

Пошуково-аналітичний етап (2015–2016 рр.) передбачав аналітико-конструйовану частину експерименту, на початковій стадії якого зафіксовано сферу науково-методичного інтересу – проблему формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці. Здійснювався теоретичний аналіз проблеми професійної мобільності майбутніх БСС, обґрунтування актуальності дослідження, вивчення рівня її розробленості, нормативних документів, аналізу наукової та педагогічної літератури, уточнення понятійного апарату.

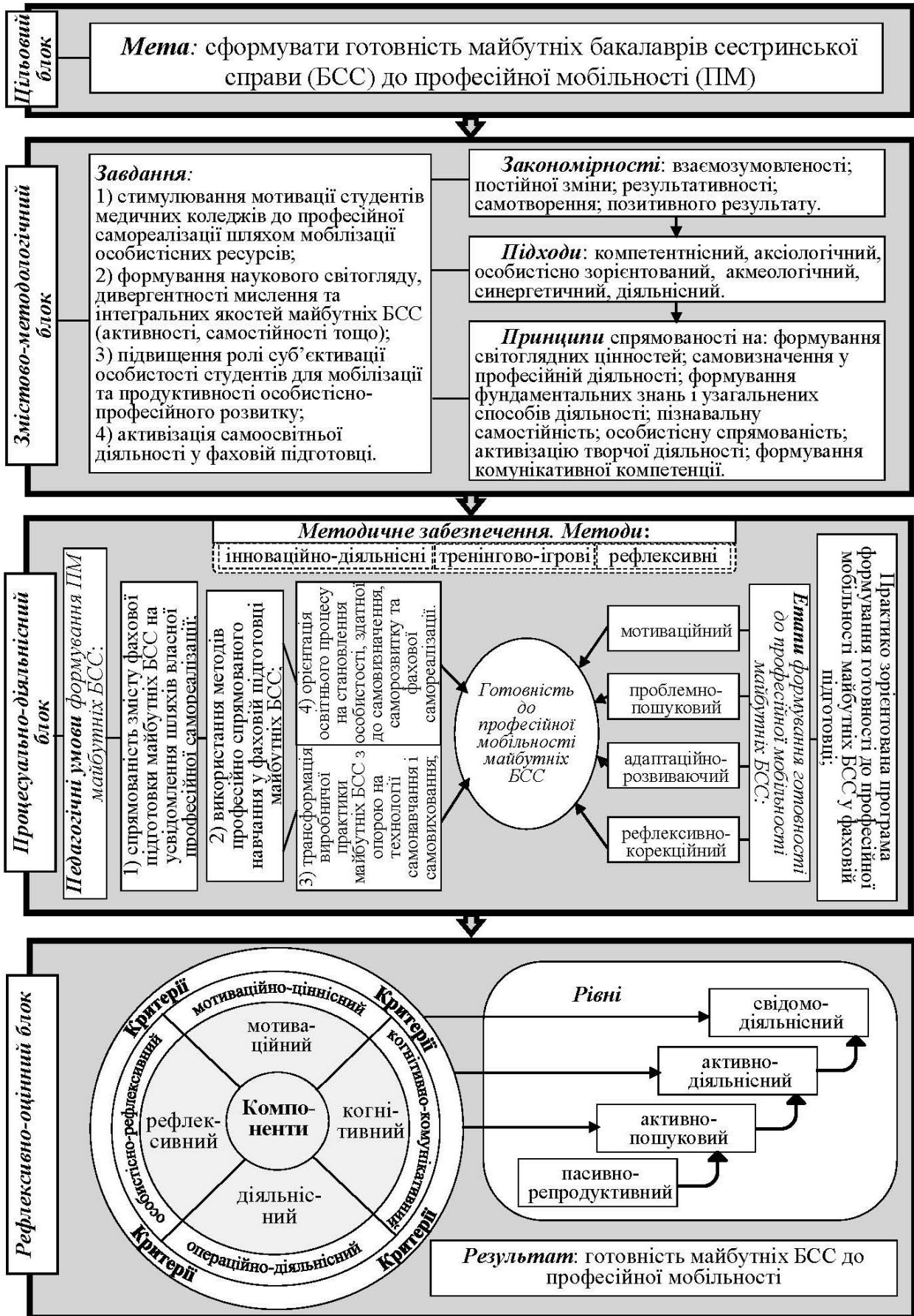

Рис. 1 Структурно-функціональна модель формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці

Дослідно-експериментальний етап здійснювався протягом 2016–2018 рр. На *констатувальному* етапі визначено початковий рівень готовності до професійної мобільності майбутніх БСС з використанням таких контрольно-оцінних матеріалів і діагностичних процедур: експертна оцінка, пролонговане педагогічне спостереження, анкетування, опитування, самооцінка, професійні проби. На *формуальному* етапі реалізовано педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх БСС під час вивчення дисциплін «Медсестринство в сімейній медицині», «Громадське здоров'я та громадське медсестринство», «Медсестринські теорії та процес», «Менеджмент та лідерство в медсестринстві».

Реалізація *першої* педагогічної умови спрямовувалася на усвідомлення і прийняття майбутніми БСС себе в професії, способів становлення власного професійного шляху, пов'язаного зі співвіднесенням вимог до різнопланової медсестринської діяльності і власних можливостей. Майбутні БСС залучалися в акме зорієнтований процес розвитку специфічних акме-здібностей: життєздатність, лабільність способів вирішення життєвих ситуацій і переключення, здатність будувати і реалізовувати індивідуальну стратегію свого розвитку. Використовувалися інтерв'ю з фахівцями, які досягли вершин професійної кар'єри і майстерності в медсестринстві; професійно-психологічні тренінги та ділові ігри, що сприяло саморегуляції особистості, збереженню власної ініціативної позиції, формуванню індивідуального стилю медсестринської діяльності в мінливих умовах роботи за фахом; прийоми вітагенного навчання (ретроспективний аналіз та актуалізація життєвого досвіду, конструювання майбутнього для актуалізації творчого потенціалу та потреби в самореалізації).

Для реалізації *другої* педагогічної умови організовувалась участь студентів у квазіпрофесійній діяльності для усвідомлення значущості професійної мобільності. Використовувалися методи спроб і помилок, контрольних запитань, синектики, фокальних об'єктів, «case study», проблемні лекції, семінари-дискусії, аналіз конкретних виробничих ситуацій, тренінги з розвитку мобільності (з використанням ігор зі зміною видів діяльності, умов і ролей; вправ на формування перспективного бачення себе в професії та рефлексію стану і поведінки), стенфордська методика дизайн-мислення, методи діалогової залученості (обговорення професійної ситуації, «атака думок», ставлення до певної конфліктної ситуації), «метод Гренхольма», які спрямовувалися на трансформацію навчальної діяльності в професійну.

Для реалізації *третьої* педагогічної умови розроблено інтегративно-діяльнісні завдання для студентів-практикантів: універсальні (незалежно від спеціальності) та індивідуально-диференційовані (ураховують особливості підготовки з конкретної спеціальності), результат виконання яких обговорювалися на заняттях. На IV курсі в умовах переддипломної практики студенти залучалися до різноманітних видів діяльності (сестринська клінічна практика, організаційно-управлінська та педагогічна діяльність) з одночасним виконанням варіативних науково-дослідних завдань.

Реалізація *четвертої* педагогічної умови відбувалася шляхом моделювання та створення банку розвивальних ситуацій (семіотичні, імітаційні та соціальні),

конструювання завдань з професійним контекстом різного рівня когнітивної складності, що сприяло вибору й обґрунтуванню індивідуальної стратегії поведінки в різноманітних професійних ситуаціях; перетворенні цінності самоосвіти і саморозвитку в особистісний сенс.

З метою аналізу результатів експериментального дослідження на підсумковому етапі (2019 р.) порівнювалися цифрові показники вхідного і підсумкового рівнів готовності до професійної мобільності майбутніх БСС, які навчалися в контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) групах (табл. 1). Порівняння результатів засвідчує, що кількість студентів ЕГ, які досягли свідомо-діяльнісного й активно-діяльнісного рівнів готовності до професійної мобільності, збільшилася на 20 % та 12,9 %, а в КГ – на 4,2 % і 7 %. Кількість студентів з активно-пошуковим і пасивно-репродуктивними рівнями в ЕГ зменшилася на 20 % та 12,9 %, а в КГ – 2,8 % та 8,4 % відповідно. Середнє значення готовності до професійної мобільності майбутніх БСС у КГ зросло від 3,4 до 3,6 бала (на 0,2 бала), а в ЕГ – від 3,4 до 4,1 бала (на 0,7 бала).

Таблиця 1

Узагальнені показники готовності майбутніх БСС до професійної мобільності

Група, етап контролю, кількість студентів	Рівні готовності майбутніх БСС до професійної мобільності								СП
	Свідомо-діяльнісний		Активно-діяльнісний		Активно-пошуковий		Пасивно-репродуктивний		
	КС	%	КС	%	КС	%	КС	%	
КГ-ВК-71 студ.	8	11,3	22	31,0	32	45,1	9	12,6	3,4
КГ-ПК-71 студ.	11	15,5	27	38,0	30	42,3	3	4,2	3,6
ЕГ-ВК-70 студ.	7	10,0	25	35,7	29	41,4	9	12,9	3,4
ЕГ-ПК-70 студ.	21	30,0	34	48,6	15	21,4	0	0	4,1

За допомогою методів математичної статистики (визначення F-критерію) доведено вірогідність і достовірність отриманих результатів.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів дослідження проблеми формування готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці сформульовано концептуальні **висновки**:

1. Фахова підготовка майбутніх БСС поєднує теоретичний зміст освіти, практику, науково-дослідницьку діяльність, соціокультурне та інформаційно-освітнє середовище, сприяє вибору цінностей, способів самореалізації, розкриттю індивідуальних ресурсів особистості студента, забезпечує можливість для реалізації механізму «проби сил», планування й особистісно-професійного розвитку з опорою на гармонізацію внутрішніх і зовнішніх чинників; сприяє зв'язку навчально-професійної діяльності з реальними життєвими та професійними проблемами різнопланової медсестринської діяльності.

Необхідність формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці зумовлена багатоплановістю майбутньої медсестринської діяльності.

Поняття «професійна мобільність майбутніх БСС» розглянуто як інтегральне особистісне утворення, яке дає змогу комплексно вирішувати професійні проблеми в системі охорони здоров'я з опорою на професійні та особистісні цінності, готовність до змін, здатність до професійної творчості, проєктивне клінічне мислення, уміння вирішувати проблеми особистісно-професійного характеру та проєктувати власну медсестринську діяльність, розвиток та траєкторію кар'єри.

Професійна мобільність може виявлятися лише в процесі професійної діяльності, тому в межах фахової підготовки майбутніх БСС формується готовність до професійної мобільності. Актуальність підготовки до професійної мобільності майбутніх БСС розглянуто в площині саморозвитку як основи розвитку особистості, індивідуальності, універсальності майбутніх БСС як фахівців; у площині освітнього процесу: суб'єктні і мобільні характеристики особистості забезпечують активність, вибірковість, здатність до творчості, а отже, успішність в оволодінні професією БСС; у площині професійної адаптації до нових умов діяльності: готовність до професійної мобільності є «пусковим механізмом» залучення майбутніх БСС до медсестринської діяльності та сприяє взаємодії із зовнішнім середовищем.

2. Готовність майбутніх БСС до професійної мобільності розглянуто як інтегральна якість особистості, що забезпечує оптимальний стиль діяльності на основі професійного самовизначення і професійної самореалізації в конкретних соціально-економічних умовах сучасної системи охорони здоров'я згідно з вимогами до виконання конкретних професійних функцій у різнопрофільній діяльності медичної сестри. У структурі готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи виокремлено чотири взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Згідно з виокремленими компонентами визначено критерії (*мотиваційно-аксіологічний*, який характеризується мотивами та ціннісними орієнтаціями майбутньої медсестринської діяльності (потреба в самореалізації, інтерес до обраної професії), прагнення до кар'єрного зростання (розвиток мотивації досягнень), умотивованість на самовдосконалення і перетворення професійного середовища; *когнітивно-комунікативний* – базується на професійній та комунікативній компетентності та здатності до взаємодії в сестринському процесі; *операційно-діяльнісний* – характеризує вміння студентів мобілізувати, актуалізувати та адаптувати наявні медико-професійні знання, уміння та досвід діяльності до мінливих умов медсестринської діяльності; *особистісно-рефлексивний* – характеризує індивідуально-особистісні властивості (активність, пластичність, гнучкість, адаптивність, які виявляються в поведінці і діяльності суб'єкта у формі цілеспрямованості, самостійності, відкритості новому досвіду, креативності, мотивації до саморозвитку, швидкості прийняття рішень) і показники готовності до професійної мобільності майбутніх БСС. Сформованість кожного компоненту і загалом готовності до професійної мобільності майбутніх БСС визначається за чотирма рівнями (свідомо-діяльнісний, активно-діяльнісний, активно-пошуковий, пасивно-репродуктивний).

3. На основі аналізу психологічної, педагогічної, медичної літератури виокремлено сукупність педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці, які відображають ключові освітні тенденції в підготовці майбутніх медсестер: спрямованість змісту фахової підготовки майбутніх БСС на усвідомлення шляхів власної професійної самореалізації; використання методів професійно спрямованого навчання у фаховій підготовці майбутніх БСС; трансформація виробничої практики майбутніх БСС з опорою на технології самонавчання і самовиховання; орієнтація освітнього процесу на становлення особистості, здатної до самовизначення, саморозвитку та фахової самореалізації в різних професійних умовах.

На основі положень компетентнісного, аксіологічного, особистісно зорієнтованого, акмеологічного, синергетичного та діяльнісного підходів розроблено структурно-функціональну модель формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці, яка розкриває внутрішню організацію процесу формування готовності студентів до професійної мобільності. Структурність моделі визначається наявністю взаємозумовлених і взаємопов'язаних блоків (*цільового – мета; змістово-методологічного – наукові підходи, завдання, принципи і закономірності; процесуально-діяльнісного – педагогічні умови, практико зорієнтована програма формування готовності до професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці та методичне забезпечення їхньої реалізації; рефлексивно-оцінного – компоненти, критерії та рівні сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх БСС та кінцеві результати фахової підготовки*) з власним функціональним призначенням. Авторська модель характеризується цілісністю і наявністю інваріантної (мета, наукові підходи, принципи і закономірності) та варіативної частини (педагогічні умови, зміст, поетапний процес формування досліджуваної якості (мотиваційний, проблемно-пошуковий, адаптаційно-розвивальний, рефлексивно-корекційний), інноваційні методи, засоби, прийоми, форми навчання).

4.3 метою доведення дієвості педагогічних умов і результативності структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці проведено їхню верифікацію на основі аналітико-пошукової роботи. Застосування діагностичного комплексу засвідчило суттєву позитивну динаміку сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці. Статистичним підтвердженням цього стали кількісні показники сформованої готовності до професійної мобільності майбутніх БСС в ЕГ: з 10,0 % до 30,0 % зростає кількість майбутніх медсестер зі свідомо-діяльним рівнем (приріст становить 20,0 %); на 12,9 % (з 35,7 % до 48,6 %) збільшився індекс активно-діяльного рівня; на 20,0 % (з 41,4 % до 21,4%) зменшилася кількість студентів з активно-пошуковим рівнем та на 12,9 % майбутніх БСС (з 12,9 % до 0 %) з пасивно-репродуктивним рівнем сформованості готовності до професійної мобільності. Зміни відповідних показників у КГ значно нижчі (приріст студентів з свідомо-діяльним рівнем становить 4,2 %, активно-діяльним – 7 %), а зменшення показників активно-пошукового та пасивно-репродуктивного рівнів становить 2,8 % та 8,4 %

відповідно, що свідчить про ефективність формувальних заходів. Вірогідність отриманих результатів і достовірність експериментального дослідження доведено з використанням статистичних методів обробки даних експерименту шляхом порівняння дисперсій і визначення F-критерію (критерію Фішера).

Проведене дослідження має завершений характер, однак не претендує на вичерпну повноту розробки проблеми формування професійної мобільності майбутніх БСС у фаховій підготовці. Актуальним є розгляд проблем формування професійної мобільності майбутніх медсестер у системі магістерської підготовки та в системі підвищення кваліфікації. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є вивчення впливу на процес формування професійної мобільності майбутніх медичних сестер особливостей взаємодії медичного навчального закладу з лікувально-профілактичними установами, ролі і характеру підготовки викладацьких кадрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Варава О. Критерії ефективності якості професійної підготовки студентів у медичних коледжах. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. наук. фахове вид.* Сер.: Педагогіка. Хмельницький, 2018. Вип. 2. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/visnik_2_2018_pdn.pdf.

2. Варава О. Основні завдання, переваги та принципи використання симуляційного навчання у професійній підготовці майбутніх акушерок. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький: НАДПСУ, 2018. № 2 (13). С. 95–103.

3. Варава О. Педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 10 (84). С. 31–41.

4. Варава О. Б. Використання інноваційних педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи. *Інноваційна педагогіка: наук. журн.* Одеса, 2018. Вип. 8. С. 115–118.

5. Варава О. Б. Професійна компетентність та професійна мобільність майбутніх бакалаврів сестринської справи: дилема сучасності. *Науковий вісник Ужгородського університету: зб. наук. праць.* Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2018. Вип. 2 (43). С. 53–57.

6. Варава О. Б. Професійна мобільність майбутніх бакалаврів сестринської справи як інтегральний педагогічний феномен та вимога сучасності. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет].* Херсон, 2018. Вип. LXXXV. С. 77–80.

7. Варава О. Б. Шляхи формування нової генерації медичних сестер в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць.* Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 60, т. 1. С. 62–65.

8. Варава О. Зміст і структура готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. 2019. № 1 (16). С. 58–69.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Варава О. Б. Медсестринство, філософія, біоетика: людина в контексті медичних технологій. *Медсестринство*: укр. наук.-практ. журн. Тернопіль, 2008. № 3. С. 24–25.

10. Кравчук В., Варава О. Оптимізація засвоєння діагностично-лікувальних навичок та умінь з медсестринства у внутрішній медицині. *Освіта. Технікуми, коледжі*: навч.-метод. журн. 2009. № 2 (23). С. 12–14.

11. Варава О. Б., Фоменко О. В., Глоба Т. М. Використання інформаційних технологій у професійній діяльності і навчанні медичних сестер. *Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 23 лист. 2012 р.). Житомир: Полісся, 2012. С. 27–29.

12. Бондарь С. О., Варава О. Б. Роль і місце компетенцій з паліативної та хоспісної допомоги у фаховій підготовці медичних сестер. *Медсестринство*: укр. наук.-практ. журн. Тернопіль, 2014. № 1. С. 64–67.

13. Варава О. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності та професійного мислення як нагальна проблема медсестринської освіти. *Освіта. Технікуми, коледжі*: навч.-метод. журн. 2018. № 3, 4 (46). С. 71–74.

14. Варава О. Б. Діагностика готовності викладачів щодо розвитку інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх медичних сестер. *Медсестринство*: укр. наук.-практ. журн. Тернопіль, 2018. № 4. С. 10–12.

15. Варава О. Б. Модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх медичних сестер. *Медсестринство*: укр. наук.-практ. журн. Тернопіль, 2018. № 3. С. 38–41.

16. Варава О. Б. Педагогічні аспекти професійної діяльності майбутніх бакалаврів сестринської справи. *Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 лист. – 1 груд. 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 50–53.

17. Варава О. Б. Проблема формування професійної компетентності майбутніх медичних працівників середньої ланки. *Компетентнісний підхід у гуманітарній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі*: матеріали регіон. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 11–12 груд. 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 13–14.

18. Варава О. Б. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів сестринської справи в умовах сучасного українського соціуму. *Modern Educational Space: the Transformation of National Models in Terms of Integration*: proceedings of the International scientific conference (Leipzig, October 26, 2018.). Leipzig: Baltija Publishing, 2018. P. 161–164.

19. Варава О. Б. Професійна підготовка сестринського персоналу для надання ефективної медичної допомоги. *Трансформаційні процеси в освіті та медицині*:

вітчизняний та зарубіжний контекст: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 12–13 жовт. 2018 р.). Тернопіль: ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», 2018. С. 35–38.

20. Варава О. Б. Мобільність молодших медичних фахівців на ринку праці як показник якості та мета їх підготовки. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XXIV міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 18–19 квіт. 2019 р.). Одеса: Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2019. С. 16–18.

Опублікована праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації

21. Варава О. Б. Формування готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи: метод. реком. Тернопіль: Вектор, 2017. 70 с.

АНОТАЦІЇ

Варава О. Б. Формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2019.

У дисертації здійснено дослідження проблеми формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці. Розкрито сутність професійної мобільності, готовності до професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи, визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості досліджуваної якості. Теоретично обґрунтовано, експериментально перевірено педагогічні умови, що позитивно впливають на формування готовності до професійної мобільності майбутніх медсестер-бакалаврів (спрямованість змісту фахової підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи на усвідомлення шляхів власної професійної самореалізації; використання методів професійно спрямованого навчання у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи; трансформація виробничої практики майбутніх бакалаврів сестринської справи з опорою на технології самонавчання і самовиховання; орієнтація освітнього процесу на становлення особистості, здатної до самовизначення, саморозвитку та фахової самореалізації) та методикау їхньої реалізації за етапами: мотиваційний, проблемно-пошуковий, адаптаційно-розвивальний, рефлексивно-корекційний. Розроблено та перевірено результативність структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці.

Ключові слова: майбутні бакалаври сестринської справи, професійна мобільність, фахова підготовка, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Варава Е. Б. Формирование профессиональной мобильности будущих бакалавров сестринского дела в профессиональной подготовке. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2019.

В диссертации осуществлено фундаментальное исследование проблемы формирования профессиональной мобильности будущих бакалавров сестринского дела в профессиональной подготовке. Раскрыта сущность профессиональной мобильности, готовности к профессиональной мобильности будущих бакалавров сестринского дела, определены компоненты, критерии, показатели, уровни сформированности исследуемого качества. Теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия, которые положительно влияют на формирование готовности к профессиональной мобильности будущих медсестер-бакалавров (направленность содержания профессиональной подготовки будущих бакалавров сестринского дела на осознание путей собственной профессиональной самореализации; использование методов профессионально направленного обучения в профессиональной подготовке будущих бакалавров сестринского дела; трансформация производственной практики будущих бакалавров сестринского дела с опорой на технологии самообучения и самовоспитания; ориентация образовательного процесса на становление личности, способной к самоопределению, саморазвитию и профессиональной самореализации) и методику их реализации по этапам: мотивационный, проблемно-поисковый, адаптационно-развивающий, рефлексивно-коррекционный. Разработана и проверена результативность структурно-функциональной модели формирования профессиональной мобильности будущих бакалавров сестринского дела в профессиональной подготовке.

Ключевые слова: будущие бакалавры сестринского дела, профессиональная мобильность, профессиональная подготовка, педагогические условия, структурно-функциональная модель.

Varava O. B. Formation of Professional Mobility of Future Bachelors of Nursing in Vocational Training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2019.

The dissertation deals with the fundamental study of the problem of formation of professional mobility of future Bachelors of Nursing in vocational training. The state of the development of the problem of formation of professional mobility of future Bachelors of Nursing in psychological-pedagogical theory and in practice has been studied and analyzed. It has been established that during the study in medical institution

professional mobility of future Bachelors of Nursing cannot be fully formed, such as manifests itself in the process of activity. The problem of formation of readiness to professional mobility is relevant in this context. Readiness to professional mobility of future Bachelors of Nursing has been considered as an integral quality of the individual that reflects: interest as a form of expression of a cognitive need that provides a direction on awareness of the goals of own activity; activeness as a source and driving force of personal potentials in realization of activity relation to nursing activities in the health care system; independence as personal quality, which is manifested in the ability to determine the purpose of the activity and to reach on their own; adaptability as the ability to accommodate to the changing conditions of nursing activities and the health care system; readiness to activity as concentration of forces, directed to a certain (necessary) moment for implementation of activities in different medical spheres; communicativeness as a personally-significant quality of students and ability to interaction (with patients, colleges, relatives of patients) for the formation of interpersonal relationships; creativeness as a personal ability to construction of new ideas for achieving the goal of nursing activity; reflection as ability to self-analysis of own activities.

The meaning, essence and structure of readiness to professional mobility of future Bachelors of Nursing have been clarified; components, criteria, indicators and levels of its formation have been concretized. The effectiveness of pedagogical conditions (direction of the content of vocational training on the awareness of the ways of own professional self-realization; using methods of vocationally directed study in vocational training future Bachelors of Nursing; transformation of internship of future Bachelors of Nursing based on self-study and self-education technologies; orientation of educational process on the formation of individual, capable of self-determination, self-development and professional self-realization) and the developed structural-functional model of formation of professional mobility of future Bachelors of Nursing in vocational training have been theoretically substantiated and experimentally tested. The recommendations on methodical transformation of vocational training of future Bachelors of Nursing with the emphasis on methods of actualization of students' life experience, forecasting, goal-setting and planning professional future; using methods of vocationally directed study; introduction of imitation technologies (simultaneous use of training, simulation and phantom studying in combination with techniques of humanitarian technologies (case-study, business game), technology of simulated patient) have been developed.

Key words: future Bachelors of Nursing, professional mobility, vocational training, readiness to professional mobility, pedagogical conditions, structural-functional model.

Підписано до друку 13.08.2019 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 571.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.